

Vize přístupu k řešení varhan v chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Labem

Vážený pane arciděkane, otče Miroslave,

děkujeme Vám za odpověď na náš Otevřený dopis ze dne 30. 4. 2017. V reakci na úvodní větu Vaší odpovědi Vás chceme zpětně ubezpečit o tom, že Otevřený dopis, tak jak jsme jej formulovali, nebyl sepsán jako nástroj nátlakového prosazování našich zájmů. Byl sepsán proto, že záležitost, která je předmětem jeho obsahu (osud ústeckých píšťalových varhan a komplexní způsob řešení otázky varhan, která je v naší farnosti nyní velmi aktuální), nám není lhostejná a jako lidé, kterých se rovněž týká, chceme být v této věci dostatečně informovaní a chceme se spolupodílet na hledání optimálního řešení.

Vaši reakci na náš Otevřený dopis jsme si pozorně přečetli. V mnohém nám Vaše odpověď osvětlila celkový kontext vývoje událostí týkajících se ústeckých varhan v průběhu času (přibližně od roku 2004 do současnosti), v mnohém nám umožnila porozumět Vaším úvahám a rozhodnutím, která jste v této věci učinil (např. oslovení odborníků-organologů, oslovení varhanářů/varhanářských firem). Do určité míry Vašemu náhledu na řešení problémů s varhanami v ústeckém chrámu rozumíme a stejně jako Vy jsme si vědomi toho, že je to záležitost nadmíru komplikovaná, zejména pro svoji mimořádnou provázanost uměleckých, praktických, ekonomických a dalších aspektů.

Avšak i přes toto jisté osvětlení celé záležitosti stále vnímáme, že se patrně Váš i náš postoj k ústeckým píšťalovým varhanám v několika podstatných aspektech rozcházejí. Dovolte, prosíme, abychom Vám vysvětlili náš postoj a tedy i samotnou podstatu naší iniciativy.

1. Osud ústeckých píšťalových varhan

Ve svém vyjádření z dubna 2017 píšete: „*Ten (stávající nástroj) zůstane zachován na původním místě, než bude možno rozhodnout o jeho budoucnosti.*“ A dále pak: „*Prostředky, které zůstanou nevyčerpané na účelovém účtu (po nákupu elektronických varhan), na něm ponecháme především na podporu aktivní hudební, umělecké a kulturní činnosti v našem chrámu a na údržbu nástrojů v celém našem farním obvodu.*“

Ve své odpovědi na náš Otevřený dopis uvádíte: „*Osud stávajících varhan by se odvíjel na základě výsledků diskuse odborníků i vývoje ekonomického potenciálu farnosti v období po restitucích. Ten zatím nedovedeme při nejlepší vůli odhadnout, a proto je potřebná značná obezřetnost v plánování výdajů.*“

Z těchto Vašich slov je zřejmé, že se při řešení problémů s varhanami soustředíte především na provizorium, kterým je pořízení elektronických varhan. V tomto provizoriu spatřujete nástroj, „...*který technicky, zvukově i rejstříkovými kombinacemi značně převyší možnosti našeho současného nástroje.*“ Toto provizorium chcete řešit dosti nákladně (předpokládaná cena by se měla pohybovat kolem 0,5 milionu Kč) a jako klad vnímáte prohlášení diecézního organologa o tom, že elektronické varhany mohou bezproblémově sloužit nejméně 20 roků.

Co se týká varhan píšťalových, vyplývá z Vašich výroků, že zůstanou v nečinnosti na svém místě a bude se čekat, až se ukáže, co dál. Ostatně informace o dalším způsobu využití zbytku finančních prostředků, shromážděných na účelovém účtu, rovněž jasně vypovídají o tom, že se s opravou, přestavbou či jiným druhem řešení píšťalových varhan nepočítá...

Náš postoj k této věci je odlišný, dalo by se říci opačný.

Základní premisou všech našich úvah je přesvědčení o tom, že chrám Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Labem je natolik historicky, duchovně, kulturně i společensky významným prostorem, že jakékoli jiné varhany, než varhany píšťalové, jsou v případě tohoto kostela pouhou nedůstojnou náhražkou (snad prominete srovnání s umělými květinami na oltáři). Jsme přesvědčeni o tom, že jakmile budou píšťalové varhany definitivně vyřazeny z provozu a zároveň se nebude intenzivně řešit jejich další osud, budou nezadržitelně chátrat a zanedlouho se skutečně stanou bezcenným a neopravitelným nástrojem.

Zastáváme názor, že při řešení otázky varhan v našem chrámu je třeba položit důraz na varhany píšťalové a v první řadě hledat ve spolupráci s odborníky optimální řešení pro jejich opravu, přestavbu či jiný způsob jejich regenerace – jakkoli to bude cesta v mnoha ohledech složitá. Zastáváme rovněž názor, že provizorium v podobě elektronických varhan, pokud se ukáže jako nevyhnutelné, by mělo být pořizováno v co nejnižší cenové hladině (cca kolem 100 tisíc Kč).

2. Použití financí z účelového (speciálního) účtu farnosti

V odpovědi na náš Otevřený dopis uvádíte: „*Počítáme s tím, že nástroj (elektronické provizorium) by byl pořízen z prostředků uložených na speciálním farním podúčtu, na kterém jsou shromažďovány prostředky na varhany. Ty jsou tvořeny z vyčleněných příjmů farnosti, darů velkých dárců a institucí i z darů drobných dárců. Dispoziční právo k tomuto farnímu účtu má statutární zástupce farnosti – tedy arciděkan. Nejedná se o účet sbírkový, i když byl takto někdy nepřesně prezentován, na kterém by byly prostředky nějak účelově vázané.*“

Domníváme se, že v této věci jde v podstatě o dvojí možný výklad.

- a. Buď výklad ryze ekonomický, který patrně skutečně umožňuje tyto finance využít i pro jiný účel, než jakým je oprava píšťalových varhan, neboť účelovost tohoto fondu není dostatečně podložena příslušnými dokumenty.
- b. Nebo výklad morální, který se navzdory skutečnosti, že se nejedná o účet v pravém slova smyslu sbírkový, opírá o nezpochybnitelný a veřejně známý fakt, že finance na tomto účtu shromážděné byly dlouhodobě vybírány za účelem opravy ústeckých píšťalových varhan. A nehraje zde roli to, zda se jedná o dary velkých či malých dárců, firem či institucí nebo zda jde o vyčleněné příjmy farnosti. Rovněž není podstatné, jaké množství peněz shromáždil díky svému úsilí pan varhaník Václav Urban a jaké množství peněz shromáždil kdokoli jiný.

Náš názor na použití finančních prostředků shromážděných za účelem opravy píšťalových varhan ve prospěch nákupu varhan elektronických je jednoznačný. **Jsme přesvědčeni o tom, že převážit musí hledisko morální, a že jakékoli jiné použití těchto financí, než jakým je oprava píšťalových varhan, není správné a může znamenat ztrátu důvěry lidí k vedení farnosti, potažmo k církvi jako celku.**

Ostatně ještě dnes je na webových stránkách ústecké farnosti zveřejněna tato informace:

Článek z 1. 3. 2014

Současné dvoumanuálové varhany byly do našeho kostela přeneseny z arcibiskupského semináře v Praze-Dejvicích, které tam postavila kutnohorská firma Josefa Melzera v r. 1930. Jedná se o tzv. pneumatické varhany, na které má negativní vliv především změna teplot a vlhkosti vzduchu, čemuž je nemožné se v kostele vyhnout. Životnost našeho nástroje pomalu dochází a je potřeba generální oprava, abychom vzácný nástroj zachránili. **Pro záchranu zdejších varhan** byl vypracován projekt co nejúspěšnější. Počítá se stavbou elektromagnetického hracího stolu, který by měl vyřešit funkčnost a spolehlivost těchto varhan i pro příští generace při zachování jejich již dnes historické hodnoty. Po památkové stránce zůstane nástroj bez zásahu. Rozpočet na takovou opravu činí zhruba **1 milion korun**. Tato částka však postupem času narůstá.

Jelikož na naléhavou opravu nemáme prostředky, prosíme Vás o pomoc. Budeme vděční za sebemenší příspěvek. Věříme, že díky mnoha malým dárcům se nám podaří potřebnou částku nashromáždit.

Dary je možné také posílat na účet k tomuto účelu zvláště zřízený: **č. ú. 30015-881859359/0800**. Na požádání Vám zašleme smlouvu o sponzorském daru, abyste měli možnost si částku odepsat z daní. Děkujeme.

Vážený pane arciděkanе, otče Miroslave,

na závěr tohoto našeho pojednání uvádíme pro přehlednost krátkou rekapitulaci naší vize přístupu k ústeckým píšťalovým varhanám:

1. Vycházet z toho, že v našem chrámu chceme mít varhany píšťalové. To vnímat jako prioritu, tomu přizpůsobit a podřídit vše další.

Řada odborníků tuto naši vizi potvrzuje a zároveň je schopna navrhnout konkrétní řešení (viz přílohy). Ostatně ani organologové prof. Václav Uhlíř a Mgr. Radek Rejšek se ve svých textech nevyjadřují v neprospěch opravy stávajících píšťalových varhan.

2. Provizorium v podobě elektronických varhan řešit co nejméně nákladně (cca kolem 100 tisíc Kč). Případně zvážit provizorium v podobě kvalitního harmonia, které si, na rozdíl od elektronického nástroje, uchová svoji hodnotu a může i v budoucnu dobře sloužit pro různé účely nebo být prodáno. Pokud to jen trochu bude možné, usilovat o to, aby píšťalové varhany byly stále v provozu a aby je ani jejich oprava z provozu nevyřadila (případně jen na nezbytně nutnou dobu).

3. Finanční prostředky shromážděné na speciálním farní podúctu investovat v souladu s úmysly dárců výhradně na opravu píšťalových varhan.

I nadále máme v úmyslu v naší iniciativě na záchranu ústeckých píšťalových varhan pokračovat. Ujišťujeme Vás o tom, že toto naše úsilí není nikterak namířeno proti Vaší osobě, neklade si za cíl vyvíjet na Vás nátlak jakéhokoli druhu a v žádném případě nechce působit jakýkoli rozkol či rozepře.

Naše úsilí vnímejte, prosíme, jako projev našeho upřímného zájmu o důležitou věc, která přesahuje hranice naší farnosti a také jako projev naší vůle aktivně s Vámi spolupracovat při hledání optimálního řešení pro píšťalové varhany v chrámu Nanebevzetí Panny Marie.

Děkujeme Vám za čas, který věnujete našim podnětům, a přejeme Vám vše dobré.

Prosíme, aby byl tento text zveřejněn v kostele na nástěnce věnované tématu varhan.

Za všechny lidi, podporující iniciativu na záchranu ústeckých píšťalových varhan:

Mgr. Marie Gottfriedová

Bc. Tomáš Vancí

Ing. Tomáš Waněk

Přílohy:

1. Vyjádření pana Jana Gottwalda, organologa olomoucké arcidiecéze
2. Vyjádření PhDr. Víta Honyse, specialisty-památkáře Národního památkového ústavu
3. Vyjádření pana Pavla Černého, varhaníka, pedagoga AMU, JAMU, organologa
4. Vyjádření pana Miloše Boka, hudebního skladatele, dirigenta, aktivního varhaníka
5. Vyjádření Borise Mettlera, varhanářská dílna Dlabal – Mettler s.r.o.
6. Vyjádření pana Ivana Boka, varhanáře

Varhanářská dílna Dlabal – Mettler s.r.o.

sídlo: Bílsko 47, 783 22 Cholina

IČO: 017 78 544

DIČ: CZ 017 78 544

bankovní spojení: ČS, pobočka Litovel, č. ú.: 3216817339/0800

jednatelé:

Boris Mettler, tel: 732 659 224, mail: boris.mettler@seznam.cz

Petr Dlabal, tel: 774 033 398, mail: dlabalpetr@seznam.cz

VYJÁDRĚNÍ K VARHANÁM V KOSTELE V ÚSTÍ NAD LABEM

Vážení,

na základě telefonátu s panem Milošem Bokem si Vám dovoluji rovněž napsat svůj názor na varhany v Ústí nad Labem.

Nástroje varhanáře Jozefa Melzera se obecně vyznačují svou dobrou intonací a zajímavým zvukovým charakterem, který nenahradí žádný, byť sebelepší, digitální imitátor varhan.

Z pozice varhanáře a i varhaníka se domnívám, že je žádoucí u romantických varhan Kutnohorských firem chránit a dochovat především jejich zvuk. Také si ale uvědomuju, že velkou bolestí snad veškerých nástrojů Kutnohorských varhanářů (Tuček, Melzer aj.) jsou značné technické nedostatky nástroje. Ty jsou způsobeny často chybnou nebo nedomyšlenou konstrukcí, až lajdáckým řemeslným zpracováním nástroje a často podprůměrnou kvalitou použitých materiálů. Je zde na místě srovnání s nástroji Krnovské továrny Rieger, kdy nástroje ze stejné doby vzniku a často i přes minimální servis stále ještě hrají.

Nemyslím si, že je nutné Váš nástroj pietně restaurovat i se všemi technickými nedokonalostmi (především vzdušnice a traktura), ale jejich píšťalový fond a varhanní skříň rozhodně stojí za zachování. Chápu, že taková verze opravy je finančně náročná, a vyžaduje po farnosti nemalé oběť.

Pro Vaše varhany se mi jeví jako dobrá možnost jejich přestavby buď na spolehlivý pneumatický systém, kdy lze použít části původních varhan. Rozhodnutí, které dílce lze a nelze použít, ale musí varhanář, který bude dílo provádět, rozhodnout sám.

Druhým řešením je přestavba nástroje na elektropneumatickou trakturu. I zde lze částečně použít dílce vzdušnic, nebo pro nástroj vyrobit nové vzdušnice na bázi kuželky, či výpustného systému.

Doufám, že Vám můj názor poslouží k dalšímu rozhodování a přeji Vám hodně síly při nelehkém úkolu opravy varhan.

S pozdravem, za varhanářskou dílnu Dlabal-Mettler,

Boris Mettler

Byl jsem osloven Milošem Bokem, jestli bych nepřispěl svým pohledem do současné, snad ještě neuzavřené, diskuse o možnostech řešení situace varhan v kostele Nanebevzetí Panny Marie. Jelikož mám k Ústí a jeho lidem dlouhodobý vztah, tamní varhany znám jako varhanář i jako návštěvník bohoslužeb, píši následující:

V současné době stojíme na rozcestí, ze kterého vedou čtyři směry.

- 1) Nedělat nic, jen údržbu
- 2) Restaurovat Melzerův nástroj, aby ze sebe vydal to nejlepší, co v něm je.
- 3) Nechat od nějaké dobré firmy postavit nové varhany, které svou kvalitou Melzera předčí nejen po technické, ale i po zvukové stránce a budou jistým protipólem varhan u Dominikánů.
- 4) Pořídit nepříštalové varhany

K jednotlivým bodům podrobně:

1) Dle informací, které se šíří, údržba již nemá smysl. Varhany jsem viděl před několika lety a to ještě normálně fungovaly, byť stopy opotřebení byly značné. Starám se o podobný nástroj v Roudnici nad Labem, kde velmi pomohlo, že jsem se v rámci běžného čištění a ladění zaměřil i na šlendrián předcházejících opravářů a hromadně ho eliminoval. Najednou tam mají obdivované varhany, které lze mít rád. Výdaje na takovouto akci jsou vždy nižší, než investice do digitálu.

Dobré zkušenosti s melzerovkami má fryčovický varhaník a varhanář Petr Strakoš, který by měl být v této souvislosti určitě osloven.

2) Varhany mají být stavěny na míru kostelu, pokud jsou transferovány, tak až po zralé úvaze. Osobně si myslím, že Melzerovy varhany si zaslouží další existenci a pokud by byly citlivě restaurovány, což by obnášelo i rekonstrukci dispozice do stavu, jak to bylo původně myšleno, tak by šlo o chvályhodný počin. Rovněž si ale myslím, že by bylo nejlepší najít jim místo, které jim lépe pasuje, zvláště po architektonické stránce. Ideálně tam, odkud přišly (pražský seminář). Pokud by byly restaurovány pro Ústí, tak je jistotou, že v kostel bude mít inspirativní nástroj se stoupající historickou hodnotou a stavba nového nástroje bude přenechána příštím generacím. Na tom není nic špatného.

Varhany rodu Melzerů nelze v naší varhanní krajině opominout. Hlavní rozkvět jejich kutnohorské firmy nastal v době první republiky. Tehdy postavili i varhany, které se nyní nacházejí na kůru ústeckého hlavního chrámu. Šlo o jejich reprezentativní nástroj. Firma se vždy snažila o progresivní řešení jak po stránce architektonické, tak i po technické. Jejich pneumatické systémy přesvědčovaly rychlou odezvou. Jeden z bratrů, Eustach Melzer, byl ředitelem Elektrických podniků města Prahy a věnoval se i systémům s použitím elektřiny. Byla zde jasná inspirace řemeslem severoamerických firem. Ostatně Josef Melzer se po znárodnění svého podniku odstěhoval do Toronta.

Jejich varhany také prodával zajímavý zvuk. Zvláště reprezentativní nástroje se vyznačovaly velkým kontrastem barev, dobře odstupňovanou dynamickou hierarchií a jistou až světskou zábavností celkového pojetí.

Melzerovské pneumatické varhany jsem již jednou restauroval, jednou elektrifikoval a rovněž ještě jako student jsem zažil restaurování svatovítského nástroje. Tyto zkušenosti mne přesvědčily o tom, že výsledek za to stojí, byť člověk musí mít jistou časovou rezervu na precizní vyladění systému. Lze

konstatovat, že materiál je již po desetiletích vyzrálý a tak se není třeba obávat, že se někde projeví nějaké další vady. Pokud není přítomno masivní napadení červotočem, tak není potřeba systém rušit, jen je dobré některé detaily provést osvědčenějším způsobem. Hrací stůl je již vyzrálé konstrukce a elektrifikace není výhodná.

Podobný projekt nyní probíhá na varhanách bratří Paštiků u sv. Tomáše v Praze na Malé Straně. Práce vykonává dílna Dlabal a Mettler z Bílska u Litovle.

Řešení je to za cca třetinu ceny nového nástroje, který byl lepší, než stávající. Výsledek ale svou kvalitou a životností předčí jakýkoliv digitál.

3) Kůr až do osudného bombardování kostela, (které bylo součástí boje proti nacismu, který měl v programu pro změnu boj proti katolické církvi, ... nejen), vždy hostil vynikající varhany stavěné na míru prostoru. Zanikl tehdy nástroj krnovských bratří Riegrů ze začátku dvacátého století. Podobné varhany se podnes nachází například ve slezských Hlubčicích nebo v Javorníku, velmi ceněné jsou pak velké koncertní varhany ve Vídni. Rovněž dřívější barokní nástroj Václava Starcka patřil ke špičce své doby. Kůr kostela je i nyní velkou výzvou. Varhanářské řemeslo prošlo od roku 1972, kdy byl postaven nástroj v sousedním dominikánském kostele, tehdy koncertní a výstavní síni, velkým přerodem od výroby spotřebního zboží, což jsou dnes digitály, k opravdu uměleckému oboru, ve kterém vznikají nástroje nadčasové s mechanickou trakturou a píštalovým materiálem vyrobeným z nejlepších materiálů. Na stavbu takovýchto varhan farnost samotná nestačí a projekt by byl možný jen ve spolupráci se světskou správou a silnými průmyslovými podniky ve městě. Šlo by nejspíše o projekt pohybující se v cenové hladině od 13 milionů Kč v ceně zhruba 400 tisíc Kč na rejstřík od české firmy až 750 tisíc Kč od firmy zahraniční, nebo takové, která chce mít ceny jako zahraniční. Osobně bych se zasazoval spíše o romantický zvukový obraz novostavby na třech manuálech. Barokních a univerzálních novostaveb je již dosti.

U nás jsou k takovému úkolu způsobilé firmy Kánský a Brachtl, Dlabal a Mettler, Varfi a AQ.

4) Digitální nástroj je řešením pro prostory pro varhany zcela nevděčné, jako snadno přemístitelné provizorium, jako nástroj cvičný, který si lze pustit do sluchátek. Také je dobrý jako hračka pro milovníky nasamplovaných zvuků reálných varhan.

Světovou špičkou v tomto oboru je česká firma Sonus Paradisi Jiřího Žůrka z Peček.

(www.sonusparadisi.cz) Pokud jde o samotné šasi hracího stolu, není nutno pořizovat předražené výrobky cizích firem. Velmi doporučuji třeba konzultaci s Janem Píkou, který zařídil pro svou farnost digitální nástroj v kostele (bývalé sýpce) v Roztokách u Prahy. Důležité je samozřejmě mít dobré reproduktory umožňující alespoň trochu imitovat rozmístění jednotlivých vzdušnic. Drahé digitální varhany pro kostely mi připadají jako návnada na zákazníky se sníženou rozlišovací schopností. Už s ohledem na omezenou životnost jakékoliv elektroniky. Vydělte si ty statisíce patnácti lety a radujte se společně se sběrnými dvory.

Byl jsem již dvakrát svědkem toho, jak vedle nových varhan dožíval nějaký celkem drahý digitál. Jednou na Břevnově podruhé ve Všemině u Zlína. Dokud nezazněly první tóny opravdových varhan, tak jsem ten zvuk přijímal tak, jak byl, dokonce mi připadal celkem slušný. Jakmile byly hotové první rejstříky nových varhan, tak se ty digitální najednou staly neposlouchatelnými.

Přeji Vám v ústecké farnosti mnoho štěstí ve vašem konání.

V Krnově dne 26.5. 2017, Ivan Bok, tel: 774803524.

Vyjádření pana Jana Gottwalda k ústeckým varhanám

Dobrý den,

s celou situací v Ústí jsem již roky obeznámen, protože jsem byl v kontaktu s p. regenschorim V. Urbanem a v užším kontaktu s K. Tokarovou-Houdkovou, která studovala v Olomouci. Již v minulosti jsem navrhoval různé způsoby řešení (rekonstrukce varhan, přestavba, renovace, novostavba, transfer jiných varhan atd.) a nabízel i svou odbornou pomoc. Shrnuji to do následujících bodů:

1. Myslím, že v hlavním kostele krajského města, arciděkanském chrámu, by měly stát píšťalové, reprezentativní varhany. U nás by to bylo nepředstavitelné, aby např. v Ostravě, Zlíně, Olomouci, Brně tomu takto nebylo. Pokud tedy tato okolnost vedení farnosti nedochází, tak by bylo dobré, aby vedle občansko-kulturní iniciativy vznikl i např. Nadační fond, či spolek pro stavbu/řešení situace varhan, který by veškerou administrativu, shánění peněz, benefiční akce atp. vzal na sebe a po zdárném dokončení díla toto pokorně předal farnosti (tak se to dělo i v minulosti)

2. Stávající varhany jsou problematické. Značně. Jedná se o podprůměrný výrobek podprůměrné firmy, jediné, co je na nástroji hodnotné, tak je zvuk – čili kvalitní část píšťalového fondu. Doporučoval jsem již dříve několik variant, např.:

- 2. 1. použít staré rejstříky Melzerových varhan, tyto doplnit do potřebné dispoziční velikosti (např. i další romantickým nástrojem, který by se transferoval) a následně vytvořit pro nástroj nové, soudobé kvalitní technické zázemí, tj. nové vzdušnice, traktura, hrací stůl.
- 2. 2. kompletně repasovat stávající nástroj, např. dodat nové vzdušnice, elektrickou trakturu a nový hrací stůl
- 2. 3. transferovat kvalitní nástroj odpovídající velikosti
- 2. 4. postavit varhany zcela nové

S vybranou částkou 1,5 mil. Kč (veřejně známá informace) již lze na začátek pracovat a je možné připravit velmi pěkný projekt dle výše uvedených variant. Je jasné, že částka bude v milionech Kč, myslím však, že i na severu by se postupně vybralo a mohla zároveň vzniknout dobrá iniciativa. Podobné projekty se již uskutečnily: Mělník, restaurování varhan v Litoměřické katedrále a jiných lokalitách.

Budete-li potřebovat pomoc, jsem Vám k dispozici,

Jan Gottwald
organolog Arcidiecéze olomoucké

Květen 2017

Vyjádření pana Miloše Boka k ústeckým varhanám

Vážení přátelé v Kristu, nedávno mě oslovili věřící z ústecké farnosti, jestli bych nepřispěl svým názorem k problematice Melzerových varhan kostela Panny Marie, přesněji řečeno, mají-li tyto varhany budoucnost- tedy stojí- i za to je zachraňovat a za jakou cenu, jaká je jejich hodnota v dnešní době a jaká jsou řešení. Je to složitá problematika a bylo již k tomuto tématu popsáno mnoho dokumentů, jak jsme se mohli všichni přesvědčit. Tuto kauzu samozřejmě znám, sleduji ji zpovzdálí a na tyto varhany jsem v minulosti i několikrát hrál. Tedy rád svým názorem přispěji, také proto, že mám k diecézi jakožto hudebník dlouhodobý a hluboký vztah. Zároveň této příležitosti využívám k hlubšímu zamyšlení nad otázkami okolo varhan obecně.

Myslím si, že by můj příspěvek mohl mít smysl, pokud by splnil cíl pomoci nadšeným laikům se lépe zorientovat v celkové problematice varhan, varhanářství a organologie, což jsou totiž tak sofistikované a speciální obory, že se obávám, že běžný laik, a to dokonce i hudebně vzdělaný laik nemá příliš šanci se v tomto problému rozumně zorientovat. Pokusím se proto některé myšlenky hodně zevšeobecnit, aby byly co nejvíce srozumitelné pro tzv. selský rozum, což nakonec není vůbec špatná věc.

Snad bych na tomto místě jen v rychlosti zmínil, že jsem se jakožto aktivní varhaník a provozovatel chrámové figurální hudby za posledních třicet let seznámil s většinou významných i méně známých nástrojů různých historických stylů nejen v litoměřické diecézi. Byl jsem tedy přirozeně z důvodů hlubšího zájmu o tento obor v úzkém kontaktu s fundovanými varhanáři i organology při řešení různých problémů. Publikuji nyní texty o loketských varhanářích s cílem přiblížit tuto významnou varhanářskou etapu pro širší laické publikum a nedávno jsem byl též přizván jakožto konzultant do odborné komise ustanovené pro stavbu nových varhan do katedrály Sv. Víta v Praze. Na některých opravách varhan jsem se podílel též i aktivně a ideově: spolufinancoval jsem renovaci Schiffnerových varhan v Tisé, (varhanář Ivan Bok), Guthových varhan z Kobylé (varhanář Marek Vorlíček) a inicioval a financoval jsem též několik dílčích oprav na proslulých Schiffnerových varhanách v Bohosudově (varhanáři Jan Otcovský a Ivan Bok).

Závěrem tohoto úvodu bych chtěl poděkovat všem přátelům z ústecké farnosti, že jim není osud varhan v kostele se šikmou věží lhostejný, a že pozdvihli svůj hlas. Myslím si, že právě v dnešní době, kdy je v kurzu model chování, kdy každý lidský jedinec myslí zásadně jen a jen na svůj prospěch a svůj sobecký zájem, je jejich vystoupení ve prospěch obecný (a tím touha mít v kostele důstojné a odpovídající varhany jednoznačně je), velmi příkladné a chvályhodné. Doufejme, že nebude jejich snaha lacině vnímána jakožto nátlaková akce, jak se v jedné ze svých odpovědí obává otec arciděkan.

My věřící slyšíme okolo sebe z úst naší hierarchie již dlouhou dobu nepřetržitou, ve všech variacích ochranou litanii o kladech druhého vatikánského koncilu. Myslím si, že jedna z opravdu dobrých myšlenek tohoto koncilu je dání většího prostoru laikům při různých aktivitách na poli Církve. Navzdory všem pokoncilním proklamacím ale spíše vnímám v poslední době zesílení klerikálních a autoritářských metod a uzavírání se Církve do ghetařské mentality. Myslím si, že toto je něco, co Církev činí v očích inteligentních lidí, věřících či nevěřících velmi odpudivou a jí samotné to velmi škodí. Budu li mluvit sám za sebe, nevím, proč bych se měl ptát vlastní Církve, zdali smím být aktivní v její prospěch. Věřím, že je to nejen právo, ale i povinnost nás, kteří tak podle svého svědomí činíme právě proto, že nám naše Církev není lhostejná. Dále zkusím problematiku shrnout do bodů:

1. Žijeme v moderní době, kdy jsme chtě nechtě postaveni před skutečnost, že se musíme často při řešení v problematice různých oborů spolehnout na informace odborníků, aniž bychom si mohli nějak ověřit platnost všech indicií. V záležitosti Vašich varhan bylo osloveno určité spektrum „odborníků“. Zaznělo mnoho názorů a postupů, většina z nich vypadá rozumně a fundovaně, ale nezapomeňme, že i tito odborníci jsou jen lidé, kteří mohou mít v pozadí své zájmy, můžou někoho, nebo za něco lobovat. Proto se obraťme i na další odborníky, je více diecézních organologů, varhanářů, získáme ucelenější pohled a možná zjistíme, že jsou i jiná řešení...a hlavně, že můžou být různé názory na věc.

2. Proč mohou být různé názory na věc? Jsou jisté obory, kde je celkem jasný postup k cíli: (třeba přezutí gum z letních na zimní). Varhanářství je ale specifický obor, který tvoří složku řemeslnou, tj. konkrétní otázky jak co opravit, z jakého materiálu, v jakém systému (pneumatika, elektropneumatika, kuželková vzdušnice, atd.). Ale je to zároveň vysoce umělecký nástroj, takže jde i o ideu, jaký má mít zvuk. Je potřeba vědět, že hudební vývoj není jen idylka, ale že je to také stále probíhající boj mezi starým a novým, mezi různými estetikami a tento vývoj probíhá logicky paralelně i ve vývoji zvuku varhan. Z toho vyplývá, že varhany odráží styl doby, ve které byly postaveny, a proto mají zvukovou výpověď, kterou hovoří o své době, ve které vznikly.

3. Varhanář – i to je jen člověk, přesto že přichází do styku s tak vznešenou věcí, jako jsou varhany. I varhanář si chce vydělat, pochopitelně. Je to jako s autodílnou, jistě jste se s tím setkali: na jedné straně šikovný opravář, který jde po věci, přijde na závadu, opraví a překvapí Vás na závěr tím, že není drahý, a jiný případ, že Vám vymění co nejvíc všeho, co v útrobách auta je, hlavně aby si vydělal.. I dnes se občas se najdou varhanáři, kteří bez uzardění generálkují plně funkční nástroj, jistě již chápete proč...Není to případ pro Vašeho Melzera, ten má pneumatické útroby opravdu v nepořádku. Konec humorné vsuvky... Není určitě takový problém si sehnat reference na ty varhanáře, kteří podali své nabídky, co je za nimi, atd. Věřím, že lze tu práci někomu dobrému a citlivému svěřit. Napadá mě Boris Mettler, Jan Otcovský. Samozřejmě Kánský-Brachtl. A jistě i jiní...

4. Dovolte delší vsuvku o vývoji zvukové estetiky varhan, která je nutná k celkovému zorientování v problému.

Varhany v minulosti nikdy nevznikaly izolovaně, ale v úzké spolupráci mezi varhanáři i varhaníky, tedy muzikanty, kteří často byli zároveň i skladateli, eventuálně i hudebními vědci (P. Mauricius Vogt z Plaského cisterciáckého kláštera). V souvislosti s proměnou estetiky po barokní éře přestala v druhé půli 19. století vyhovovat barokní zvukovost a nastala postupná romantizace zvuku varhan, která byla již započata spontánně po r. 1835 na některých varhanách Fellerových, Predigerových a Španielových, i když ty byly po stránce řemeslné ještě oběma nohama v baroku. Po r. 1875 již dochází k tomu, že varhanáři pod tlakem ceciliánské reformy tzv. romantizují barokní nástroje. Toto se stalo pochopitelně v moderní době terčem kritiky. Já zastávám názor, že je to v mnoha případech trochu hysterie. Jednalo se totiž často o nepřilíživé zásahy, (např. do pedálu přidání violon, do hauptwerku gamba, do 2. man vox coelestis) které ve skutečnosti varhany tolik nepoškodily, neboť jejich základ zůstal zachován a tyto případy, jak často dnes při historických restauracích vidíme, jsou celkem dobře vratné do původního stavu. Navíc v té době tyto romantické vestavby do starších varhan prováděli velmi fundovaní varhanáři, (např. Carl Schiffner a jiní) vzdělaní ještě ve starém poctivém řemesle a jsou často provedeny se vkusem. Paradoxně se díky těmto romantickým vestavbám prodloužila existence některých starých barokových varhan, pouze okrajově deformovaných, až do dnešní doby (např. u Sv. Ignáce v Klatovech, v Plasích a na mnoha dalších místech). Po roce 1885 nastal v oboru čilý

stavební ruch ve znamení již v hudbě vůdčího stylu romantismu. Dodnes je slyšet pláč mnoha postbarokářů nad tím, že většina barokních nástrojů zanikla a nahradily je „fádni a průměrné nástroje“ varhanářů Petru, Paštiků, Riegerů, Schiffnerů a dalších. Samozřejmě se mezi nimi našla opravdu řada průměrných varhan, což bylo také dáno tím, že začala vzhledem k poptávce i konkurenčnímu boji tovární výroba varhan, ale tento romantický styl přinesl i řadu skvělých a vysoce hodnotných nástrojů, jejichž hodnota je v obecnější rovině rehabilitována teprve v živé současnosti. Zastávat se těchto nástrojů bylo z důvodů, které dále nastíním, ještě donedávna společensky téměř neúnosné (navíc, a to bychom měli mít my, věřící lidé na zřeteli, tento vývoj probíhal jako součást tehdejší reformy chrámové hudby a její cíl byl v zásadě oprávněný). Romantický styl neměl dlouhého trvání, tak říkajíc násilně ho pozastavila 1. světová válka. Po této válce došlo v hudebním umění k tak rychlému a radikálnímu posunu (avantgardní a obecně modernistické směry), že estetika varhanního zvuku na tyto podněty již nestihla reagovat a ani vlastně nemohla a možná ani pochopitelně nechtěla. Navíc výše zmíněné trendy se vyznačovaly takovou agresivitou a antipatií k romantické epoše, že není divu, že v těchto oscilacích vezíme dodnes. A to vzhledem k faktu, že modernismus, přesto že je již ideově překonán, vládne v hudbě i v celém umění trvale do současnosti. Proto mezi válkami sledujeme dohasínající tendenci pozdně-romantické varhanářské práce (do té právě patří i Melzerův nástroj v Ústí) a na druhé straně určitý návrat k neoklasicismu (Orgelbewegung). Po druhé světové válce dochází k ještě většímu vyhrocení mezi trendy a postupně došlo k hromadným přestavbám stávajících romantických strojů (přidáváním vyšších hlasů a alikvotních rejstříků -taktéž případ Ústeckého Melzera). Je tak trochu veřejným tajemstvím, že toto za socialismu realizované „vylepšování“ romantických varhan (u větších stojí většinou spolupráce Prof.J.B.Krajse s Organou) a evidentně prováděné již pod zesilujícím hudebně-ideologickým modernistickým tlakem, mělo za následek daleko fatálnější poničení celé řady našich vynikajících varhan, stojících na většině kůrů větších i menších městských kostelů, než tomu bylo v předchozí epoše: snáze a přirozeně lze romantizovat barokní werk, daleko problematičtější je však jít proti proudu času a komolit do rádobýbaroka pneumatickou romantiku. V naší diecézi je toho nejsmutnějším dokladem – také vzhledem k duchovní exponovanosti místa – zdeformovaný, původně nádherně secesní Schiffnerův nástroj v Jablonném. Melzerovy varhany v Ústí patří bohužel též i do této kategorie. Postupně pak v 70. letech 20. století dochází u nás k velmi zideologizovanému neobarokářství severoněmeckého stříhu, které si tak trochu neoficiálně patentovalo právo na jediný správný pohled, jak mají vypadat varhany a které mělo částečně svoji vlajkovou loď v znárodněném Krnovském závodě a mělo a doposud má mnoho zastánců u předních našich varhaníků. Krnov však postavil i řadu dobrých mechanických nástrojů universálnějšího charakteru, jimž lze vytýkat snad jen určitou zvukovou bezduchost a koncepční průměrnost. Vrcholem toho, jak může zvítězit ideologický pohled nad zadáním, jsou obecně chválené čtyřmanuálové krnovské varhany v pražském Rudolfinu, na které, ač jsou postavené do orchestrálního sálu a tedy by měly dispozičně jasně směřovat k monumentálnímu romantickému témbu, nelze uspokojivě doprovodit orchestrální zvuk v speciálních dílech Dvořáka, Liszta, Mahlera, Skrjabin, Strausse, Elgara, a to ani v pianu, ani v střední síle, ani v tutti.

Aby nedošlo k nesprávnému pochopení věci: jsem velkým milovníkem barokních a vůbec mechanických varhan, ale akceptuji je jako historické nástroje, vnucování jejich bezduchých replik v dnešní době vnímám spíše jako puritánství, nedostatek invence a idejí některých varhanářů. Naopak vidím dnes velikou šíři možností, v jaké zvukové estetice varhany realizovat - třeba ve starším neostylu. Různé práce některých vynikajících varhanářů, např. Kánský-Brachtl jsou toho dokladem (Praha Břevnov, Mělník, Humpolec)

Na závěr tohoto krátkého pokusu nastínit vývoj lze skončit optimisticky: dnes ve shodě i s tendencemi v zahraničí začíná i u nás, zaplat' Bůh, převládat historizující pohled na varhany různých epoch, aniž by se stavěly v hodnocení proti sobě. Jistě lze i dnes postavit nové v dispozici univerzální varhany, správně ale tak, aby se na ně daly zahrát všechny hudební styly. Pokud jsou již někde varhany starší, barokní, klasicistní, předromantické, romantické, či Melzerovy secesní, má mít varhaník dost inteligence, aby repertoár přizpůsobil nástroji a nikoli naopak, deformovat kvůli stylu nástroj, což byl zlořád minulých dob. A v tom jsme již dnes poučení.

5. Hodnocení Melzera

Lze říci, že Melzer byl vynikající varhanář, vezmeme-li v úvahu hlavně zvuk a šmrnc, který mají jeho prospekty, horší to někde bylo s technickým řešením, ale k tomu se necítím kompetentní vyjadřovat. Již dnes je Melzer umělecky hodnocen daleko výše, než dříve (ještě před dvaceti lety by ho kdejaký organolog s klidným srdcem vyhodil na smetiště). Určitá rehabilitace jeho díla nastala hlavně díky vynikající generální opravě provedenou věhlasnými varhanáři Kánský-Brachtl v katedrále Sv. Víta v Praze. Nejen tam můžeme slyšet v plné parádě naprosto výjimečného Melzera, též také na opraveném velkém nástroji v Sv. Jakubu v Kutné hoře, neuvěřitelně mystický nástroj, poněkud zanedbaný, stojí v klášterním kostele v Doksanech (bohužel bez jazyků). Vyznačuje se především nádhernými proteplenými barvami hlavně v osmistopé a čtyřstopé poloze, což je hlavní deviza všech Melzerů. Shrnuto-podtrhnuto- vaše varhany jsou hodnotou, v případě Ústí by se musel ale najít varhanář s mimořádným citem pro takové varhany a stál by před nelehkým úkolem obnovit do původní podoby Žurovy přestavěné registry.

6. Ideální řešení v případě zachování Melzera

Pokud by se šlo cestou zachování Melzerových varhan, pak bych jednoznačně navrhoval návrat k původní dispozici, která je v podstatě absolutním liturgickým ideálem, který nepřestal zatím platit. Integrovat do restaurace Žurovu přestavbu je anachronický nesmysl, pak to radši vůbec nedělat. Zde nesouhlasím s Václavem Uhlířem - stále je co pietně zachovat, ta panem Žurem pseudobarokizovaná půlka varhan je z hlediska romantické charakteristiky ta méně podstatná. Pokud následně nástroj zvětšit, tak pouze v duchu Melzera. Lze i přidat manuál, ale je otázka, jestli pak rovnou nejít do nového univerzálního nástroje (samozřejmě v jiné cenové kategorii, než renovace) Je otázka jak s trakturou. Mně by se líbila nejvíc kuželka. Máme vzor u Sv. Ignáce v Praze, tam se to povedlo! (Kánský-Brachtl) Ale jsou dnes varhanáři, kterým se dá svěřit i pneumatika, ale museli by se hledat. I ta elektroverze jde, ale asi bych ji dal až na konec, navíc mám u ní takový divný pocit, že si na těch součástkách chce někdo hlavně namastit kapsy...

7. Nástroj u Sv. Vojtěcha

Ta myšlenka se nám stále vrací, je vidět, že to úplný nesmysl není, já bych největší problém viděl v dispozici tohoto typického dítěte své doby. Jsou to rádobý univerzální koncertní varhany, s tím problémem, že jsou tak zatíženy postbarokářskou ideologií, že si na ně romantismus moc nezahrajete, z čehož vyplývá i jejich snížená vhodnost k liturgii. Nemohu si pomoci- Krnov prostě v té době stavěl nástroje dost bezduché. Tím nechci říci, že nemají i klady, jsou dobře řemeslně zvládnuty, docela zaberou, ale to je asi vše... Možná, že jednou dojde-a já bych si to moc přál-k historické restauraci mimořádného a jedinečného Fellerova nástroje v Oseku...Pak bude k mání řada pišťal...

8. Melzer a ústecký prostor

Trochu mě udivují ty komentáře ohledně toho, že je nějaké minus pro Melzerovy varhany, že se ocitly v krásném prostoru Vašeho gotického kostela. Právě naopak! Možná že teprve tam ty varhany zazněly, jak nikdy před tím! Přeci, když se podíváme na tu původní dispozici, to je krásná dispozice pro poměrně velký kostel.. Nemyslím si, že by Melzer v tomto případě nějak přizpůsobil své varhany nepřilíh akustickému prostoru pražského moderního semináře...Jsou dotazy, zdali jsou varhany na prostor dostatečné. Já myslím, že ano. Podobně velké kostely mají na počet registrů podobně velké varhany (Děčín, Jablonné, Bohosudov, Mikulášovice a další). Ale samozřejmě si dokážu u Vás představit i velký univerzální třímanuál s mohutným drtivým zvukem. Takové mohly být víceméně ty Riegrovy varhany, které byly vybombardovány...Ale to už je další kapitola.

9. Digitál

Pouze jako provizorium, každá koruna do něj zbytečně investovaná – je z mého pohledu hříchem! Když tak co nejlevnější – do jednoho sta tisíc a ani korunu navíc. Existují i pěkná velká harmonia, jedno takové obrovské dvoumanuálové – říkáme mu Lisztova rakev – je v Manětíně. To je digitál 19. století! To je mystický zvuk a dokáže i zabrat! Je lepší pak u lidí dole v kostele, než na kůru. To je duchovnější náhrada, než digitál. Pater, co byl kdysi v Manětíně, jej tam zanechal zadarmo, že prý to stěhování nechce podruhé zažít, tak je tam... Takže zbytečně neutrácet! Leccos spadne do klína, ani jeden neví jak...

Přeji Vám, milí farníci, aby Vám vydržela energie, nevzdávejte se, bude to běh na delší trať, ale věřím, že pravé varhany budou ve Vašem kostele ke slávě Boží opět znít!

Miloš Bok
hudební skladatel, dirigent, aktivní varhaník

Květen 2017

Vyjádření pana Pavla Černého k ústeckým varhanám

Mgr. Marie Gottfriedová
Farní rada arciděkanského kostela v Ústí nad Labem

Vážená paní magistro,

vážím si Vašeho oslovení ve věci varhan v arciděkanském Kostele v Ústí nad Labem. Nástroj jsem poznal už před lety a doufal, že se jej někdy podaří přivést k životu. Možná, že teď nastala ta chvíle, což bych všem farníkům přál.

Nemohu posoudit jednotlivé názory nebo nabídky, protože je velmi dlouho, kdy jsem u nástroje byl a nikdy jsem nebyl v jeho útrokách. Rád ale posloužím svými zkušenostmi z vedení podobných projektů. Z toho důvodu bych se měl stručně představit. Povoláním jsem varhaník, koncertuji v Evropě a zámoří a varhanní hru přednáším na AMU v Praze a JAMU v Brně. Působím i jako liturgický varhaník (např. 2001 – 2011 u sv. Ludmily v Praze, 1997 – 2008 jsem byl arcidiecézním moderátorem duchovní hudby), pracoval jsem jako organolog pražské arcidiecéze a nyní jsem v komisích různých projektů (např. Praha, katedrála sv. Víta, nové varhany za 70 mil. Kč; Brno, jezuitský kostel, nové v. za 34 mil. Kč; Terežín, restaurování za 1,4 mil Kč; Praha, nejsv. Salvátor, restaurování za 12,3 mil. Kč; Litoměřice, katedrála sv. Štěpána, restaurování za 1,2 mil. Kč a mnoho dalších). Za léta mé praxe jsem dospěl k obecným principům, o nichž jsem přesvědčen, že jsou pro úspěšný projekt nezbytné. Přesto jsem znovu a znovu svědkem, že v řadě farností se podnikají kroky, které se vzpírají zdravému rozumu. Zkušenosti bych neočekával, ale ne vždy si nechají poradit. Naopak jsem vyzoroval, že tam, kde projekt běžel v duchu níže popsaných bodů, se podařilo dílo zdárně dokončit. Pokusil bych se tyto body zformulovat takto:

- 1) Někdo musí být faktickým vykonavatelem, garantem a fundraiserem projektu. Nemůže to ležet na bedrech varhaníka nebo statutárního zástupce farnosti. Jak správně pan děkan Šimáček poznamenává, nálada ve společnosti nám není nakloněna. Jediným řešením je založení občanského sdružení. Tomu lidé radši svěřují své peníze, byť na církevní účel. U něj je veden účet, ze kterého jsou pak přímo hrazeny prostředky. Smlouva je třístranná – sdružení, farnost, zhotovitel. Sdružení nese celou tíhu organizační a propagační. Je to velmi namáhavá práce! Mám ale dojem, že v Ústí jsou schopní a obětaví lidé k dispozici. Příklady: Spolek břevnovských živnostníků a podnikatelů – cca přes 10 mil., Mělnický okrašlovací spolek – cca přes 7 mil., OS pro záchranu varhan u sv. Ludmily – 2 dívky holýma rukama za 2 roky téměř 1 mil. Je ústecký chrám méně významný? Všichni začínali s 0,- na účtu! Zkušenosti hledejte u nich!
- 2) O projektu se musí vědět, jinak nečekejte podporu. Na toto se u nás nejvíce zapomíná a přitom je to předpoklad úspěchu. Je to klasické PR, dosahované např. benefičními koncerty a neustálými zprávami v tisku, rozhlase, reklamními předměty apod. Koncerty neslouží k financování! Daleko větší dopad má účast opravdu známého umělce (žádný z varhaníků, spíše soprán, housle apod.) a ten přiláká reprezentaci města atd. Na následném rautu se lobuje za peníze. Obrazně řečeno, za pár lahví vína se dá získat několik set tisíc. Událost musí mít společenskou úroveň. Zní to přízemně, ale funguje to překvapivě. Příklad: Štípa u Zlína – po obcerstvení na faře se částka od magistrátu zvýšila ca ze 750 tis. zhruba na dvojnásobek. Pokud se za projekt postaví osobnost formátu pana kardinála Duky, sežene se i těch 70 milionů na katedrálu! Bez něj bychom nesehnali nic. Hledejte osobnosti, nejlépe spjaté s Ústím!
- 3) Každý projekt musí být po odborné stránce dobře připraven a prodiskutován i z hlediska hudebních požadavků a to nejen varhaníka, ale i možné spolupráce s dalšími nástroji a sborem.

Doba na přípravu může být využita pro PR. Nejhorší je kvapná oprava z důvodu „rychlých“ dotací. Vylučuje to i možnost vybrat lepšího varhanáře – mají plno. Koresponduje to s názorem pana děkana věci neuspěchat.

- 4) Zajímavý a kreativní projekt oslovuje více, než skromné flikování. V tom duchu se snadněji sežene velmi velká částka, než menší částka na něco obvyklého či nezajímavého. V grantech dostávají podporu velcí, ne malí. Zní to nelogicky, ale je to tak.
- 5) Kdy je nejvhodnější začít? Právě teď! Největší hodnotu mají „lidské zdroje“. Bez nich se nic nepohne. Lidský zdroj tu je. Do kdy se tedy má čekat s dílem pro velebný chrám, jako je ten ústecký? Apoštolové ve svém konání taky nevyčkávali na „vhodnější“ příležitost. Vhodnější už nebude.
- 6) Každý odborník může mít odlišný názor na to, jak projekt realizovat. V zásadě se ale všichni shodnou, že chtějí mít krásné varhany. Je na vašem rozhodnutí, jestli jít cestou nejmenšího odporu (digitál) či dovozu šrotu z Německa (proč se šetrní Němci za odvoz zbavují varhan? Pro jejich uměleckou nedostatečnost!). Je arciděkanský chrám důstojným místem pro agonii sektorového nábytku? Příklad: katedrála v Ostravě (organolog J. Krátký jistě podá referenci).
- 7) Do provizoria by se mělo investovat co nejméně. (Silné např. i zapůjčené harmonium by znělo v prostoru krásně. Souhlasím s Radkem Rejškem, ale jsou i výjimky. Hned se mi vybaví dvě.) Pokud se provizorium vyřeší „bytelněji“, zůstane nedůstojným provizoriem i na generace (Mělník starý nástroj či Čelákovice cca 100 let, Jablonné nad Orlicí – digitál cca 20 let – za tu dobu výměna systémové desky přes 30 tisíc Kč). Když digitál, tak co nejlevnější, ale preferuji „živý“ nástroj. Digitál je spotřební elektronika se vším všudy! Nakonec „odejde“ a morálně zastarává. Na konci nemá žádnou hodnotu. Eminent je u nás nejrozšířenější, ale ne nejlepší firma. Vybavuje se mi nyní harmonium na prodej – německý Lindholm – cena k jednání byla cca za 200 tis. Kč., ale asi by se dala usmlouvat. Je moderní, dvoumanuálové, velké, s mnoha rejstříky jako varhany, s velkým rozsahem a žaluzií a je v perfektním stavu. Jeho hodnota je trvanlivá a později může být použito např. do zkušebny sboru, pro výuku apod. nebo prodáno. Sám bych si jej koupil, kdybych na něj měl.
- 8) Výběr varhanáře je věcí odbornou, ale řadě věcí může pomoci zdravým rozumem i sdružení. Například si zjistit reference o nabízejícím se varhanáři. Reference jsou základním předpokladem. Ať každá firma jmenuje referenční nástroj **obdobné velikosti a charakteru a rozsahu práce** (žádné „oprašovačky“) a k nim ať se vyjádří místní varhaník, kněz... jestliže takový nástroj není, o něčem to svědčí... Doporučuji vřele osobní návštěvu referenčních nástrojů a dílen varhanářů! Platí, že kvalita webových stránek nehovoří v této branži o ničem. Přesto jsem opakovaně zažil, že si farnost vybrala varhanáře na internetu. Jak naivní! Dále platí, že čím delší termín, tím žádanější a pravděpodobně kvalitnější firma je. Kdo může začít hned, je mi trochu podezřelý. Jsou ale i výjimky. Nejsem obeznámen s podobnými díly od p. Nožiny, Poláčka a od pana Roháče znám Hostýn (vyžádal jsem si vyjádření místního varhaníka, zprostředkuje ho místní obdivovatel varhan pan Kamil Adamec, k.adamec@seznam.cz) a od pana Fišera znám Chrudim (stejná situace, jako v Ústí! Melzer s elektrifikací), reference u Kateřiny Holé na katerina.c.hola@gmail.com . Souhlasím s panem kolegou Uhlířem, že jeho dodací lhůty jsou překračovány. V pražské diecézi se jím už zabývalo právní oddělení arcibiskupství. Firma Mettler je vynikající a proto vytížená a soudím, že nepodali nabídku, protože viděli neuskutečnitelnost projektu. Už v poptávce se uvádí, že projekt možná neproběhne!
- 9) Cenu nemohu odhadnout, ale 2 miliony se mi na tak velký nástroj s předpokladem tak mnoha předělávek zdá nízká, nerealizovatelná. Taková velikost nástroje a prakticky nové technické

řešení může být při restaurování stejně tak drahé, jako novostavba. To by bylo u dobré firmy asi 9 milionů, i více. Ale možná, že v Ústí je konstelace nástroje příznivější. Raději bych počítal alespoň se 6 miliony. Je to ale jen odhadování bez podkladů. Konečná cena musí vzejít z konkrétního projektu a průměru cen **renomovaných** firem. Chápejme varhany jako rodinné stříbro. Dáte ho opravit Lojzovi od vedle, protože je nejlevnější a má hned čas? Nebo jsme povinováni uměleckému dílu našich předků dostát v kvalitě? Naproti tomu v kvalitě varhanářů i jejich cenách jsou extrémní rozdíly. Nezapomeňme také, že papír snese všechno, hezké sliby a představy nejlépe. Jen pár uměleckých řemeslníků je ale dokáže splnit!!! Podle ovoce jejich poznáte je. Zažil jsem už tolik mnohonásobně prodražených výhodných zakázek – za všechny nejkřiklavějším příkladem je katedrála sv. Petra a Pavla v Brně. Původní cena 1,5 mil. byla několikanásobně překročena (bylo to nakonec dražší, než nejdražší nabídka), opravy a opravy oprav trvaly mnoho let a výsledkem je zcela zničený nejcennější nástroj od romantické firmy Paštika. Když už se toto děje na stromu, který má být zelený...

- 10) Budte si vědomi významu svého chrámu a důvěřujte si. Modlitba a soudržnost je důležitou součástí projektu. Lidské dílo končí zvláště, Boží se daří. Jak se podařilo opravit baziliku v Jablonném v Podještědí? „Svatá Zdislava si to zařídí“, říkával pater Jindřich Gajzler a neměl předem peníze na zaplacení faktur. Právě v těchto dnech má Zdislava památku. Život kolem varhan a sen o nich dává vzniknout novému společenství, je to opravdové bratrství a mnozí jsou při tom evangelizováni. A nevádí, že prvotním magnetem jsou varhany. Skrze ně už konvertovali mnozí. Ale ti mnozí jsou inteligentní lidé a musí být něčím nadšeni. Neumělecké „pošolichání“ starého nástroje nikoho neosloví. Stavba varhan je dnes jedním z evangelizačních prostředků, protože dokáže oslovit něčím skvělým, přesažným a plným ideálům. A ty dnes chybí nejvíce.

Vážená paní magistro, pokusil jsem se shrnout své dosavadní poznatky z mnoha projektů. Je to čistě **můj subjektivní** pohled. Přesto jsem přesvědčen, že právě takto to funguje, proto si dovoluji Vám to takto psát. Když mě někdo osloví o odbornou pomoc, snažím se především dopomoci každé farnosti, aby pochopila, v čem mají jejich varhany hodnotu a sama rozpoznala dobrou cestu realizace. Přeji Vám všem v komisi i farnosti dary Ducha Svatého.

MgA. Pavel Černý
Varhaník, pedagog AMU, JAMU, organolog

Květen 2017

Vyjádření PhDr. Víta Honyse k ústeckým varhanám

Dobré odpoledne,

děkuji předem za zaslání materiálu a podklady, které dávají seriózní přehled o dané situaci, o níž se v posledních 2 týdnech dozvídám z některých telefonických hovorů.

Přiznám se, že varhany ústeckého arciděkanského kostela znám oproti jiným nepříliš detailně, byl jsem u nich asi 2x, ale mám k dispozici poměrně podrobné vyhodnocení stavu z poslední nejnnutnější opravy – zprovoznění provedené ing. Martinem Poláčkem r. 2005. Pokud bych ho měl stručně shrnout, tak jako problematický, téměř neopravitelný z důvodů špatné dostupnosti a chaotičnosti (již od původního stavitele) hodnotí hrací stůl (v podstatě by se jeho vnitřek musel "rozbít" a udělat znovu s nezaručenou spolehlivostí), proto již tehdy doporučil zvážit přestavbu systému z pneumatického na elektrický. Jako špatné hodnotí i okožení měchu (provedeny opravy hlavních defektů, ale celkově má být okožení už dožilé).

Podrobný je popis jednotlivých píšťalových řad rejstříků, z popisu vyplývá, že z celkového počtu je jen asi 4 – 5 rejstříků špatných (směs nesourodých či nepůvodních píšťal (Picola I', částečně Flétna zobcová 2' a Kvinta 1 1/3' ve II. manuálu, Flétna otevřená 2', Mixtura 5 – 6 x v I. manuálu a Mixtura v pedálu, u většiny ostatních rejstříků je píšťalový fond dobrý a některé rejstříky jsou hodnoceny, zejména jazykové, jako intonačně zdařilé, tento kontrast nevalné kvality stroje se zdařilou intonací píšťal je pro J. Melzera typický...

Z toho vyplývá, že hlavním problémem varhan je hrací stůl a systém traktur, který už nemá smysl "restaurovat" ale nahradit jiným, spolehlivějším, naopak naprostou většinu píšťalových řad, které jsou hlavním nositelem zvukových hodnot varhan, by bylo žádoucí zachránit a využít. I když Melzerovy varhany nejsou původním nástrojem tohoto chrámu, jejich postsecesní prospekt tam celkem sedne – rozhodně jsem proti likvidaci tohoto nástroje...

Zatím budu stručný, ale z hlediska celkové koncepce dalšího postupu považuji za velmi ukvapené i jako provizorium nyní nakupovat za 500 000,- digitální varhany, které v chrámovém prostoru se značným kolísáním teploty a vlhkosti mohou vydržet nejvýše 20 let a píšťalové varhany odsunout či neřešit. Plně souhlasím se závěrem, že prioritou musí být píšťalové varhany, i když realizace opravy spojené s přestavbou systému bude asi déleodobějším procesem. I když asi dnes "odstavené" varhany mají dost závad, rozhodně bych se snažil je zachovat alespoň v omezené míře v provozu pro základní doprovod, co to půjde. Případný náhradní digitální nástroj bych volil v nižší cenové kategorii, věc má i morální rozměr, neboť peníze byly shromažďovány na klasické píšťalové varhany a to by se mělo respektovat.

Zatím zdraví Vít Honys
Specialista-památkář Národního památkového ústavu

Květen 2017